

**Colecția MARIA
MIRELA PODUȚ**

Colecția PAMFIL BILȚIU

Orații de nuntă

1.

Zi, ceteraș, cu arcu,
Știu că nu l-ai făcut tu
Zi-mi și mie una lină
Să-ntorc capu la găină.
Bine-mi pare de asta
C-am venit cu găina
Și-am celuit nănașa.
Pentru-un pui de
porumbiță
Mi-o dat bani de cizmuliță;
Pentru-un puiuț de cioară
Mi-o dat bani să-mi
cumpăr moară
Să mă fac o morăreasă,
Să trăiesc ca o crăiasă.
Cu banii de la nănaș
Io m-oi duce-ntr-un oraș,
Mi-oi cumpăra clop cu
flori
Să fiu dragă la feciori,
La feciori și la voinici
Și la mari și la mai mici.
Mulțumesc, nănașă bună,
Mi-ai dat banii de pe-o
lună.
Mulțumesc, nașule, ție,
Mi-ai dat pe găină-o mie.
Dacă v-am greșit ceva,
Eu vă rog a mă ierta
Că așa greșești la nuntă
Când s-adună lume multă
Și se uită tăți la mine
Să vadă dac-am zis bine.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

Obiceiuri de naștere din Țara Lăpușului

Situată în sudul județului Maramureș, bine individualizată din punct de vedere etnografic și folcloric, cuprinzând sate foarte vechi, situate de o parte și de alta a râului Lăpuș, cu așezări, unele izolate, situate la poalele Munților Țibleș, Țara Lăpușului reprezintă o arie laterală de un conservatorism și o arhaicitate aparte, care se oglindesc în toate compartimentele culturii populare.

Obiceiurile de peste an și mai ales cele legate de momentele cruciale ale vieții omului s-au conservat până astăzi în forme complexe, în care cercetătorul descoperă numeroase elemente particularizante, care conferă acestor obiceiuri statutul de variante regionale, individualitate și originalitate. Nu puține elemente, studiate cu atenție, existente și în cadrul obiceiurilor de naștere, ar putea contribui mai bine la lămurirea semnificației substratului mitico-magic a unor rituri și practici ritualico-magice aparținând substratului universal românesc.

Nașterea, care marchează trecerea din lumea necunoscută în cea albă, cunoscută, dominată de grija familiei pentru integrarea nou-născutului într-un destin individual, modelat la nivelul optim al funcțiilor biologice și sociale, s-a conservat în Țara Lăpușului în complexe forme tradiționale, cu numeroase elemente particularizante, în acord cu conservatorismul, de-a dreptul, impresionant al acestui spațiu și care suscită pentru cercetătorul avizat un interes aparte, nu puține elemente dându-ne impresia că aparțin de rădăcinile spirituale ale poporului român.

Perioada prenatală

Obiceiurile de naștere din Țara Lăpușului, ca și în alte regiuni ale țării, se desfășoară pe o durată lungă de timp, anumite tradiții fiind cuprinse încă în ceremonialul nupțial. Se știe că practicile de fecunditate din ciclul nupțial reprezintă un element esențial al constituirii noii familii. Una din condițiile sugerate ca necesare, la plecarea miresei spre casa mirelui, pentru atingerea finalității generale, continuarea spiței de neam, este asigurarea

fecundității. Fata ajunsă la căsătorie trebuie să fie în măsură să aducă pe lume copii, fiind considerată continuatoarea principiului fecundant. Primirea femeii în neamul feciorului este condiționată de asigurarea că tânăra căsătorită va putea aduce pe lume copii. (Lorinț, 1968: 520)

Actele și gestica ritualică, pe care le săvârșește mireasa în anumite momente ale ceremonialului nupțial, sunt determinate de dorința ei arzătoare de a aduce pe lume copii. La Lăpușul Românesc, mireasa, ajunsă la biserică pentru cununie, ține, pe ancadramentul ușii de intrare, mâna, cu atâtea degete deschise câți copii dorește să aibă în familia sa.

În vremurile de odinioară, în mentalitatea tradițională, se considera că o familie trebuie să aibă cât mai mulți copii, care să asigure perpetuarea speciei umane, a spiței de neam și brațe de muncă pentru familie (Cupșeni). În satele lăpușene, cu o viață stipulată pe prescripțiile tradițiilor, femeia care nu putea avea urmași era considerată o rușine sau o nenorocire pentru familie. Se credea și se vorbea despre o familie fără copii că este „blăstămată”, iar nevasta care nu putea da naștere la urmași era considerată o „stârpitură”. (Ungureni) Potrivit unor vechi credințe, un număr mai mare de gravide este benefic pentru sat. „Dacă îs mai multe femei groase în sat, cu atâta îi mere la el mai bine”. (Răzoare)

Femeile, care, după o perioadă mai lungă de timp, nu rămâneau însărcinate, recurgeau la doftoroaiele satului care recomandau practici aparținând de medicina empirică. Între acestea semnalăm „scălzile cu sare și nisip”. (Lăpușul Românesc) Unele leacuri mizau pe efectele plantelor medicinale, precum „scălzile cu ștevie” (Lăpușul Românesc). În alte localități, femeile aflate în această situație liminală apelau la descântece. O performeră de-a noastră, din Cupșeni, ne-a relatat despre existența unor cazuri din sat, în care descântecele s-au dovedit a fi eficiente. Nu am reușit în timpul cercetărilor noastre să înregistrăm nicio variantă de descântece destinate acestui scop. În mai multe sate, femeile, aflate într-o astfel de situație, urmau prescripții religioase, constând în plățirea de slujbe, oficierea de rugăciuni în fața icoanelor, ținerea de posturi.

Perioada de graviditate era cea în care femeia manifesta o grijă aparte, ca ea să decurgă în condiții optime. Se credea în popor că această perioadă este favorabilă efectuării de către dușmancele gravidei a unor vrăjuri, unele având ca țintă chiar aruncarea rivalei în moarte prin manevrarea urmei. „Erau vrăjitoare care știau lua lut din urma femeii însărcinate și îi făcea chipul, și apoi îl puneau în hornu casei și îl descânta ca să se uște cum să uscă lutu.” (Cupșeni)

La găină

2.

Zi, ceteraș, cu arcu
Știu că nu l-ai făcut tu,
Zi bine cu cetera
Ca să pot și eu striga
C-amu viu cu găina;
Cu găina înstruțată
De la Negrileşti gătată.
Și-am adus-o din pădure
Și am hrănit-o cu mure,
I-am dat mure și pomniță,
Mândră-i ca o păuniță;
Am ținut-o cu hamei
Că mălaiu-i la coștei,
Io am ținut-o cu pleavă
Că grâu l-am dus în bază.
Am prins-o de la costiș
Și-am venit cu ié aici.
Pe autobuz m-am suit
Și aicea am sosit.
Când am trecut Șieu
Mi-o povestit nănașu
Să am grijă, să zic bine
Și să nu-l fac de rușine
Că-i un pic de neam cu
mine.
Da nu-i el, că-i nănașa,
I-i nepoată la mama.
Io am zis cum am putut,
Rușine nu le-am făcut
Chiar dac-am greșit ceva,
Îs tânără și-or ierta
Că așa greșești la nuntă
Când se-adună lume multă
Și se uită toți la mine
Să vadă dacă zic bine.
Zis-am bine, zis-am rău
Dacă m-or țipa-n Șieu,
În Șieu sub un poduț
Dade mi-oi găsi drăguț.
Șieu l-om înota

Și noi de-acolo-om scăpa.

*De la Șchiop Floarea,
Șurdești, 2012*

**Colecția VASILE
ROȘCA**

Descânțece din Bârsana

**Descântec de întors
laptele la vacă**

3.

Suraia s-o sculat
D'i la ocolu iei,
D'i la zâțalu iei,
În câmpu cu ierburile o
plecat,
La fântâna cu apele.
Iei înaint'e i-o ieșât
Nouă moroi, nouă strâgoi,
Mana i-o luat
La in'imă o săcerat,
Păru pă ié s-o-nturnat.
Ié napoi s-o-nturnat,
Răgând,
Goidănind,
La zâțalu iei ziind.
Da' nime-n lume
n-audzără,
Numa Maica Domnului,
Din poarta ceriului.
S-o-nturnat,
S-o-ntrebat:
- Tu Suraie, ce răgești
Ce goidăn'ești?
- O, Maica mé, cé Sfântă,
Și-ndurată,

Luarea urmei, din care se face chipul de lut al partenerului are un substrat magic vechi și bogat, întrucât asociază un cumul în care sunt puși să acționeze o serie de agenți magici, precum mușuroiul, hornul, ace metalice etc. Se credea că acest chip de lut preparat magic putea cauza moartea rivalei. Așa cum arată cercetările, atunci când se dorește moarte cuiva, urma servește drept element esențial, fiind sinonimă cu urma pământeană. În fiecare element vital, vrăjitoarea crea omul respectiv din propria materie, după care avea asupra lui puteri depline.

(Olteanu, 1999: 554)

Anumite simptome, din perioada de graviditate ale femeii, precum slăbirea, lipsa poftei de mâncare, dureri survenite înainte de vreme ale facerii, se credea că erau cauzate de vrăjuri, iar pentru remedierea lor se apela la babe pricepute în a le desface. Vrăjurile de desfacere mizau pe descânțece, pe piese de instrumentar magic, la care se adăuga o gestică ritualică. Dintre acestea se foloseau mai des „hecela” (peria cu dinți de fier), hainele bolnavei, cuțitul etc.

Teama de pierdere a sarcinii determina gravida să urmeze și să respecte riguros tot felul de credințe-interdicții. Femeii însărcinate îi era interzisă întâlnirea cu persoane cu deficiențe fizice: orb, șchiop, slut, urât, crezându-se că se poate produce transferul de atari deficiențe copilului. Dacă totuși astfel de întâlniri survineau, remediul era căutat în prescripții religioase. „Își făcea femeia cruce și zăcea: Doamne, feri, să nu am copil ca și omu aista.” (Cupșeni) Gravidei îi erau interzise întâlnirile și mângâierile animalelor cu păr, crezându-se că ar putea da naștere la copii cu păr pe corp. (Libotin) Alte interdicții la care era supusă gravida sunt legate de anumite activități de ordin gospodăresc. Nu era voie să poarte în poală grăunțe de mazăre sau boabe de fasole, nici „porodici” (roșii), pentru a preveni nașterea copilului cu pete pe corp. Pentru a nu naște copii cu semne pe corp, gravidei nu-i era permis să poarte flori la brâu. (Lăpușul Românesc) Anumite credințe-interdicții la care era supusă gravida au la bază vechi credințe, legate de anumite puncte ale spațiului din interiorul casei. Gravidei nu-i era permis să treacă cu capul descoperit pe sub meșter-grindă. Dacă totuși trecea, apela la practici magice de remediere a încălcării interdicției. „Atunci să duce la vreo vale sau izvor, cu capu gol, ca să nu să leje de ié rău.” (Cupșeni) Ritualul asociază efectul miraculos care era atribuit apei din fântâni, văi sau lacuri. (Evseev, 1998: 30) O categorie de interdicții erau legate de alimentația femeii gravide. Acestea îi era interzis să consume fructe „ajemenea” (gemene), ca să nu dea naștere la copii gemeni. Anumite interdicții erau menite a proteja sarcina gravidei, căreia nu-i era permis să ridice

obiecte grele, ele putând cauza pierderea sarcinii. Gravida trebuia să se ferească de căzături, nu-i era permis să se strângă la cingătoare. Trebuia să se ferească de trecerea peste punți, amplasate peste ape curgătoare, pentru a preveni eventuale amețeli ce ar putea produce căderea în apă.

Așa cum arată cercetările, aceste interdicții au la bază analogia și contagiunea, principii ale gândirii magice, care constituie relația de echilibru între sistemul de gândire sau sistemul de credințe și sistemul de obiceiuri din societatea arhaică sau din cadrul societăților în curs de transformare.

(Graur, 1978: 439)

Nașterea propriu-zisă

Momentul nașterii și perioada de lăuzie sunt încărcate de rituri a căror acțiune malefică sau benefică este bazată pe principiile contagiune-analogie. O serie de rituri, referitoare la protecția copilului și a mamei, au temeuri medicale și reflectă grija pentru păstrarea normelor igienice. (Graur, 1978: 440)

În tradiția românească, întregul complex de rituri pregătitoare sau post natale cade în sarcina moașei. Rolul pe care îl are moașa în obiceiurile de naștere face din ea unul din actanții principali ai acestui ciclu, nu numai în ceea ce privește practicile de natură medicală, ci și îndeplinirea unor acte rituale. (Lorinț, 1967: 127) Moașa oficiază un întreg complex ritologic, care nu are altă menire decât pregătirea nou-născutului pentru comunitatea în ale cărei tradiții trebuie să se integreze.

(Pașca, 1979: 62)

Documentele istorice ne atestă practicarea nașitului, încă de la începutul omenirii, din timpul alcătuirii primelor colectivități omenești, fiind cea mai veche profesie feminină, ridicată în antichitate și în Evul Mediu la loc de cinste. La vechile triburi germanice, moașa putea fi chiar o preteasă din sânul nobilimii. (Banu, 1944: 5)

În colectivitățile tradiționale sătești, moașa se alegea după criterii riguros respectate. În mod obligatoriu ea trebuia să fi avut copii, să fie blândă, să nu fie rușinoasă, să cunoască riturile și tradițiile din repertoriul de naștere tradițional. (Lăpușul Românesc, Cupșeni) Moașa veghea și oficia în toate etapele din ciclul obiceiurilor. Dacă gravida nu putea naște, veghea la oficierea unor rituri de ușurare, între care „țingăluitul clopotelor” de la biserică, constând în clătinarea lor până la scoaterea unor sunete ușoare. Alteori lua coji de ceapă, le pune pe o lopată cu jar și afuma cu ele gravida. (Libotin) Tot pentru a ușura nașterea, moașa îi făcea gravidei „aburele”, pune apă la încălzit iar în apă

Și lumn' inată,
Cum n-oi răgi
Și cum n-oi goidăn' i?
Că d'e d'emn' in'eață
m-am sculat
D'i la ocolu mn' ieu,
D'e la zâțalu mn' ieu,
În câmpu cu ierd' ile-am
plecat,
La fântâna cu apele.
Mn' ie-nainte mn' i-o ieșât
Nouă moroi,
Nouă strâgoi.
Mana mn' i-o luat,
La in' imă m-o săcerat,
Păru pă min' e s-onturnat.
Nu si, Suraie, bănuită,
Că cuțātu-n mână
Lu Vasalie (O Ileană, o
cum?) da-l-om,
Țâie descânta-ț-am.
După voia lu' Dumnezău,
Ș-a Maicii Sfint' e
Precurat' e
Mana-nturna-ț-a,
D' i-a si la vecin' i d' e cân' i
luat,
D' i-a si-n put' ină băgat,
D' i-a si-n cofe-nfundat,
D' i-a si-n frunză așezat,
D' i-a si-n lume d' i păstă
lume,
În seara asta a zân' ii
anume
Ion ca vântu' reped' e ca
gându' .
După voia lu Dumn' ezău
Ș-a Maicii Precurat' e
Și Sfântă dzî d' e astăd,
Ajută-n' e Doamn' e.
Altora nu n' e treabă,
Cât' e un grăunț d' e mac
În noauă dest' icat.
Ca să nu-m' sie păcat.

*De la Ileana Bercea, 98 ani,
Bârsana, 1968*

Descântec de săgetătură

4.

Din nouăzăși și nouă de
hotară,
Din nouăzăși și nouă de
mejde,
(Mă și păzăsc și nu-s
stăpână că-s slabă)
Din nouăzăși și nouă de
păduri
lemne,
frundză,
sire de iarbă,
de vânturi,
de ploii,
de omete,
îndețături,
haturi,
răzoare,
drumuri,
cărări,
bărbaț,
femei,
jădzi,
jăde,
domni,
doamne,
prunci,
cocoane,
Din cleii capului,
Din fața obrazului,
Din dinț,
Din măsăle,
Din cruc,
Din picioare,
Fu' șadătura mare
Și pă drum și pă cărare,
Că să duce Sfântu' Soare,
La Sfântu' Sfinți Mare.
(cum o cheamă, Mărie, o
cum)
Să rămâie curată,
Luminată,

punea un bolovan sau fier înfierbântat. În același scop, îi făcea gravidei băi cu aburi din flori de câmp: romaniță, celtin, potrocuță. (Lăpușul Românesc, Cupșeni) Pentru a naște mai ușor moașa ungea gravida pe abdomen cu unsoare caldă. (Cupșeni) Când nu putea naște, gravida era pusă să sară de pe un scaun, deoarece se credea că, fiind agățat copilul de mamă, se va desprinde și-l va naște mai ușor. (Cupșeni) În anumite familii se apela la preot pentru slujbe menite a ușura gravidei durerile facerii.

Imediat, după naștere, moașa efectuează un rit esențial, care în Țara Lăpușului îmbracă forme complexe – tăierea cordonului ombilical. Odată tăiat, moașa îl leagă cu un fir tare de mătase sau cu spămă (ață tare de cânepă). În satele lăpușene, ritul era însoțit de practici magice de integrare a nou-născutului. La Cupșeni, dacă se năștea un băiat, cordonul i se lega cu o chetoare de la cămașa tatălui „ca să fie harnic ca el”, dacă se năștea fată, cordonul ombilical i se lega cu o chetoare de la cămașa mamei „să fie harnică ca și ie”. După tăiere, cordonul ombilical era ținut șapte zile, timp în care se usca, iar a șaptea zi, când se desprindea de corpul nou-născutului, moașa îl dădea nepoatei zicând: „Să ai grijă de el și să-l pui bine, pă când a fi mare, i-l dai să-l deznoade și dacă a mere, în târg, a avé noroc la marhă (animale) și a fi târguitor bun. Dacă era fată, când i-l da cordonul spre păstrare finei, moașa o sfătuia: „Să-l pui bine și, când a fi mare, să i-l dai să-l deznoade, la joc și la beserică, să fie văzută fata, să aibă pețitori mulți pă când a fi mare.”

Arnold Van Gennep considera tăierea cordonului ombilical un rit de separare și integrare. Copilul trebuie separat de lumea anterioară asexuată și integrat, prin rituri de integrare, societății sexuate, familiei și colectivității căreia aparține. (Gennep, 1976: 263)

Având o largă deschidere către funcția de integrare a nou-născutului, primul ciupăit (denumire a primei scalde în spațiul zonei) urmează prescripții rituale, riguros respectate, care debutează încă de la luarea apei, care trebuia să fie neapărat neîncepută, și care, drept urmare, se aducea de la o fântână sau de la un izvor foarte curate, înainte de răsăritul soarelui sau la apusul lui. Descifrăm în această prescripție reminiscențe de cult solar, prezente în cele două faze ale sale, pe care le întâlnim în numeroase farmece, vrăji, descântece din repertoriul magiei. Conform prescripțiilor rituale, vasul în care se încălzea apa, trebuie să fie nou și să nu se folosească în alte scopuri, la fel și ciupa în care se îmbăia nou-născutul.

Funcția de integrare a primei scalde rituale ne este cel mai bine evidențiată de modul în care mamele și moașele, prin ritualul

primei scălzi, căutau să transmită copilului o serie de aptitudini, prin care se sconta într-o integrare optimă în sânul colectivității căreia îi aparținea. Mai întâi copilul era spălat parțial pe mâini și picioare, cu apă rece „să nu-i fie greață de apă”. În ciupă se puneau bani de argint „să fie bănos și curat ca arjintu”, se puneau până de rață „să nu-i fie frică când merje la pădure”. De asemenea, se puneau în ciupă flori felurite și flori din steagul de nuntă al părinților „ca să fie văzut ca steagu”. Felurile de flori puse în prima scaldă a nou-născutului sunt în acord cu funcția magică cu care au fost investite de popor. Se pune busuioc, floarea norocului, „briboi” „să nu facă bube pe corp”, „celtin” „să aibă pielea curată”. Este limpede că, în afara stimulării frumuseții fizice, prima scaldă rituală îndeplinea și o funcție de protecție prin reminiscențe de medicină populară. Ca rezultat al procesului de încreștinare se pune în prima scaldă și agheasmă „să nu s-apropie duhurile de el”.

Prima ciupă nu se arunca la întâmplare. În satele din Lăpuș, conform prescripțiilor ritualice, dacă nou-născutul era băiat, se arunca la rădăcina unui copac. Descifrăm în acest rit un semn de încredințare a copilului, încă de la naștere, unui pom al vieții, în acord cu o veche și răspândită credință, potrivit căreia, în vârful arborelui stă soarta copilului. (Vulcănescu, 1972: 53) Dacă este ciupăită o fată, apa se aruncă la flori, rit de stimulare a dragostei nou-născutei. Formulele orale, rostite de moașă, ne slujesc drept argument convingător pe această linie: „Am țâpat ciupa-n tre flori, / Să fii dragă la feciori. / Am țâpat ciupa la ștede (ștevie), / Să fii dragă cui te vede.”

Ca și prima scaldă rituală, primul înfășat urmează principiul importanței pe care le îndeplinesc în folclor categoriile „de primul și de început” în mentalitatea arhaică. Dacă nou-născutul este un băiat, prima înfășare este făcută în scutecele confecționate din cămașa tatălui „să fie harnic ca și el”, iar dacă este fată, în scutece din spăcelul mamei „să fie harnică ca și ie”. Prescripția asociază magia pânzei și firului, care exprimă un principiu al comuniunii. Cămașa este simbolul protecției, ca piesă intim legată de trup, e un substituent al persoanei ce o poartă, de unde prezența ei în farmece și alte acte de magie. E prezentă în toate riturile de trecere și în ceremoniile de inițiere. (Evseev, 1998: 72) În finalul primului înfășat moașa leagă copilul cu o fașă, cu picioarele apropiate, „să nu rămână cracoș, că rămâne câte unu că-i poți da cu o roată pân tre picioare.” (Libotin)

Încheierea primului înfășat declanșează alte practici ritualico-magice cu sens integrator, având ca finalitate influențarea pe cale magică a aptitudinilor și preocupărilor viitoare ale nou-născutului. Drept urmare, copilul se pune pe

Ca grâu curat,
Ca argintu' strecurat,
Dumnezău și Maica
Precurată,
Pă cum o lăsat.
De nu mi asculta,
Buld mare te-oi fa,
În mare te-oi țâpa.
Acolo să pt'ei
Acolo să răspt'ei.

*De la Ileana Bercea, 98 ani,
Bârsana, 1968*

Descântec de orândă cu mătrăguna

5.

Doamnă mătrăgună,
Dumăta ești bună,
După Sfânta Luna;
Dumăta ești mare,
După Sfântu' Soare.
Dumăta ești cruce-n dos,
Măriei de folos.
Mătrăgună, doamnă bună,
Mărită-mă peste o lună.
Pesti-o lună, pesti două,
Să mă văd nevastă nouă.
Din lume, di' păstă lume
Orânda mé să zie anume
Să n-aivă stare,
Cum nu stă apa-n vale,
Nici cu nevastă frumoasă
Nici cu fată grasă,
Pă mine să mă aivă mai
aleasă,
Mai frumoasă.
De n-a pleca,
A crepa,

De n-a zini,
A plesni.

*De la Ileana Bercea, 30 ani,
Bârsana, 1968*

Descântec de spăriet

6.

Măi, speriete,
Buhuiete,
Nu te face,
Nu te coace,
Nu te-nălța
Mai sus ca dealurile
Și ca munți
În spatele-i Anuți (numele
femeii sau bărbatului)
Că eu cu spata te-oi spăre
Eu cu săcerea te-oi
săcera,
Cu mătura te-oi mătura
În Marea Roșie te-oi țapa.
Acolo să ptei,
Acolo să răsptei.
Anuță să rămâie curată
Și lumn' inată,
Ca argintu' strecurat,
Cum Dumnezău Sfântu' o
lăsat.

*De la Toader Roșca, 68 ani,
Bârsana, 1968*

masă, să fie om de cinste. Trebuie să subliniem că masa este simbolul cerului și locul comunicării cu el. E locul revigorării organismului, în sens biologic și spiritual. Masa evocă altarul de sacrificiu, este și simbolul stabilității și bunăstării casei, la masă asistă numai spiritele bune. (Evseev, 1998: 258) Urmărindu-se stimularea calităților viitorului copil, i se pune în mână topor, ciocan și cuie „să fie meșter”. Pentru a i se stimula însușirile spirituale, i se pune în mână o carte și un creion „să știe carte și să scrie”, i se da să bea apă din clopot „ca să știe cânta frumos”. (Libotin) Dacă era fată i se pune în mână ac cu ață „să știe coasă”. (Răzoare) În unele localități, i se pune în mână flori „să fie frumoasă și iubită ca florile”. (Costeni)

Obiectele magice, care sunt trecute prin mâna copilului, folosite în desfășurarea acestor rituri, sunt selectate în virtutea unui sistem de comparații, care le raportează la elementele fundamentale ale statutului, comportamentului și destinul nou-născutului. (Pop, Ruxăndoiu, 1978: 186)

Moșa îndeplinește și rosturi de natură socială reflectate în planul vieții de familie. Ea are în grijă nu numai copilul, ci și nepoata și întreaga familie, pe o perioadă de timp care diferă de la o localitate la alta. Ea poate fi de trei zile (Răzoare), de la trei zile la o săptămână (Cupșeni, Libotin), până la zece zile, în funcție de starea de sănătate a lăuzei (Rogoz).

Cunoscătoare bună a prescripțiilor medicinei empirice, moșa acționa pentru a aduce lăuza la o stare de sănătate normală. Pentru a-i alina durerile, femeia era unsă pe burtă cu alifie de porc, după care era legată strâns cu un ștergar (Cupșeni). În unele cazuri moșa remedia anumite stări anormale ale lăuzei, prin intermediul practicilor magice. Când avea un ciclu menstrual mai pronunțat, moșa luând sânge de la nepoată, mergea după casă, ungea cu degetul cu sânge pe pereți, rostind formule orale de genul: „Așe să curgă sânge de puțân, cât o rămas pă casă.” Descifrăm în acest rit vechi forme de magie imitativă.

Placenta nu se îngropa oricum, ci după prescripții ritualice îndătinat. La Cupșeni era pusă într-o oală curată și se îngropa în casă, sub masă, „ca să aibă pruncu viitor luminos”. În cazul familiilor, în care, anterior, s-au născut mai mulți copii, moșa oficia rituri de oprire a unor viitoare nașteri. Lua un lăcat închis și îl pune la placenta, cu care se îngropa (Cupșeni). Ca obiect folosit pentru încuiere, lacătul are, în magie, o funcție de închidere. De aceea este folosit în ritualul de închidere a gurii lupului și în riturile de înmormântare pentru a opri șirul morților într-o familie. (Evseev, 1998: 215)

Botezul în Țara Lăpușului este o secvență ceremonial-rituală cu largă deschidere către funcția de integrare. Perioada de

la naștere la botez variază de la sat la sat, familiile manifestând grijă pentru a grăbi botezul copiilor bolnăvicioși și slabi, pentru a nu deceda nebotezați, în acord cu credința potrivit căreia copiii decedați înainte de a fi botezați ies din morminte prefăcându-se în strigoi. Dacă interveneau nașteri fortuite, survenite la câmp, în munte, pe la stâni etc., moașa, care în Țara Lăpușului era o adevărată maestră de ceremonii, oficia forme de botez păgân, de o considerabilă vechime, constând din închinarea copilului la soare, lună, stele sau botezul la copac. (Libotin, Ungureni) Acest tip de închinare a copilului la aștri fundamentali era însoțită de formule orale, care exprimă funcția apotropaică a acestor rituri. „Îl închin la tine, sfinte soare, / Să-l încălzăști, / Și, de răle, să-l ferești.” (Ungureni) Mito-simbolica acestor rituri ne trimite la vechi forme de religie astrală.

Aceste forme de botez păgân au fost atestate, de cercetările de specialitate, și la alte popoare – amerindieni – și pe care Arnold Van Gennep le considera rituri de integrare la grupul totemic antro-po-planetar. Așa cum subliniază cercetătorul, la amerindieni, viața socială și viața cosmică sunt privite ca legate între ele. Din această legătură deducem ca normale riturile de integrare a nou-născutului în lumea cosmică. Anumiți aștri fundamentali, precum soarele și luna, sunt considerați de către cercetători totemuri. (Gennep, 1976: 82)

Copiii care nu puteau fi botezați de preot, din anumite motive: trăgeau să moară, locuiau departe de sat, erau bolnavi, imediat după naștere, erau „otrățât”, adică li s-a oficiat o formă de botez păgân la salcie, care a suferit un proces de încreștinare. Cu o creangă de salcie se face cruce de trei ori, deasupra copilului, rostindu-se formula orală: „Se botează Ion (dacă era băiat) sau se botează Ioană (dacă era fată).” Dacă copilul care era „otrățât” nu murea, atunci era rebotezat de preot, dar numele nu i se schimba. Salcia este una din cele mai vii și mai expresive prezențe în dendrologia mito-simbolica românească. E prezentă, la români, în riturile de trecere și obiceiurile de primăvară. Locul central în sistemul semnificațiilor simbolice ale salciei îl ocupă asocierea ei cu principiul indestructibil al vieții, al creșterii și fecundității. La unele popoare figurează printre simbolurile vieții și ale nemuririi. (Evseev, 1998: 406-407)

În forme încreștinate, copiilor ce nu puteau fi botezați, în cel mai scurt timp, li se oficia „închinarea la moașă”. Copilul era luat în brațe, i se turna aghiasmă pe cap, rostindu-se formule orale de genul: „Să fie Ion (dacă era băiat) sau să fie Marie (dacă era fată).” (Cupșeni) Dacă se întâmpla să se nască un copil nebotezat sau se năștea mort, se considera că se poate preface sau poate deveni tricolici, strigoi sau diavol. Ei sunt îngropați fără preot, la

Descântec de durere de măsele

7.

Măi, niejâte,
Pricăjite,
Pusu-te-ai pân-ce te-ai pus;
De te-ai pus tu pân
străgare,
Pân prilej de sărbătoare,
Eu bine alege-te-oi,
Eu bine culege-te-oi,
Din cupele măselelor,
Din jdeucile ochilor,
Din umerile obrazului,
Din pelița nasului.
Eu bine alege-te-oi,
Eu bine culege-te-oi,
Buldâșor face-te-oi,
În mare arunca-te-oi.
Acolo să pt'ei,
Acolo să răsp'tei;
Așa s-ajungi tu,
dimineața,
Cum îi amu dimineață.

*De la Toader Roșca, 68 ani,
Bârsana, 1968*

Descântec de uimă

8.

Uimă, uimată,
Cată și-ndărată.
Că de nu-i îndărată,
Eu cu pt'iatra te-oi tuna,
Și tăta te-oi ștopt'i
(Se descântă de nouă ori)

*De la Doca Ofrim, 81 ani,
Bârsana, 1968*

Colinda păcurarilor

9.

Mărgu-ș tri păcurărei
 Tăt la verdî de nunțai
 Cu oile după iei.
 Cei mai mari,
 Îs veri primari,
 Cel mai mnic îi streinic.
 Tăt îl mână și-l adună,
 Cu oile la izvoare,
 Că li-i gându' să-l omoară.
 Numa' iel așe ș-o dâs:
 Dragî mnei frățiorei,
 Ia, voi de mi-ț omorî,
 Pă mine mă îngropaț
 În vârnățu' muntelui,
 În drumuțu' fetelor,
 În calea nevestelor,
 În strunguța oilor,
 În locu' gălețâlor.
 Și-n mânuca di-a dreapta
 Puneți-m voi fluiera,
 Și-n mânuca di-a strânga.
 Pune-ți-m voi trâmbita
 Și vântu' când a sufla
 Fluiera a fluiera,
 Trâmbita a trâmbita,
 Oile tăte-or zdera.
 Trâmbita a prinde a dzâce
 Oile tăte s-or strânge
 După mine tăte or plânge.
 Acasă dacă-ț sosi,
 Mămuca v-a întreba
 Ducu-mă și eu, au ba.
 Spune-ț mamii mele așe,
 C-am rămas pă vârv de
 munte
 Cu vo două oi cornute,
 Că nu pot zâni de crunte
 Ș-am rămas pă cele groape
 Cu oile cele știoape.
 Mămuca m-a aștepta
 Cu cină caldă pă masă

marginea cimitirelor, crezându-se că se desprind de strămoși, trecând în rândul duhurilor malefice. (Răzoare).

În mitologia poporului român credințele predeterministe au ca formă principală de manifestare – Ursitoarele. În Țara Lăpușului, ca și-n alte regiuni ale țării, ele erau imaginate în chip de femei care, după naștere, urseau la fereastra familiei, anticipând destinul nou-născutului. Se crede că, ce ursesc aceste spirite ale destinului, se întâmplă întocmai. „Omul nu poate scăpa de ce i-o ursât ursitorile.” (Ungureni) Pentru ilustrarea credinței, performera ne-a povestit legenda de largă circulație, axată pe destinul soldatului care înnoptează la o gravidă care naștea și care aude ce îi ursesc nou-născutei, adică, că va fi soția soldatului. Consternat de cele auzite, soldatul o împlântă pe fetiță într-un par din gard, dar nu moare. Peste ani îi devine soție, iar descoperindu-i cicatricea, află că s-au petrecut întocmai cele ursite la nașterea ei.

Perioada de lăuzie

După expirarea intervalului de îngrijire a nou-născutului și a nepoatei, moașa proceda la oficierea unor acte apotropaice, unele încreștinate. Copilul era stropit cu agheazmă, „să să departă de el duhurile răle”. De acum se ridica interdicția de a se intra în casa lăuzei. (Răzoare) Ca și în alte regiuni ale țării și în satele din Lăpuș exista credința potrivit căreia femeia care a născut și moașa care a îngrijit-o sunt „spurcate”. Drept urmare, mama era supusă unor noi interdicții, având la bază vechi credințe. Dacă părăsea casa timp de patruzeci de zile, se credea că își pierdea laptele. Pentru remedierea pierderii lui, sub supravegherea moașei, mama oficia rituri de întoarcere a laptelui pierdut. „Lua o bucată de mălai, o ceapă și sta pe piatra fântânii. Mușca de tri ori din mălai și ceapă și zâce: „Io mănânc mălai și ceapă, să-m vie țâța ca la vacă.” (Cupșeni) Fântâna, izvorul, havuzul sunt asociate apei vii. În toate basmele lumii se vorbește de fântâni miraculoase, vindecătoare, întremătoare a trupului și a spiritului. (Evseev, 1998: 135)

Riturile oficiate în perioada de lăuzie erau menite a îndepărta felurite vrăjuri, despre care se credea că sunt îndreptate împotriva mamei. Între ele capătă importanță luarea bărbatului. În scopul împiedicării efectului vrăjii se oficiau practici magice, în locuri comune, mizând pe piese de instrumentar magic care asociază ritul metalului prelucrat. O femeie din neamul lăuzei sau mama ei lua o secere și o împlânta în spatele casei sau înfigea în colțul casei un cuțit. Concomitent, în bucătărie, se întorcea, cu fundul în sus, un blid. (Lăpușul Românesc)

Dintre piesele de instrumentar magic capătă importanță secerea, de largă răspândire în magie, care este simbol al morții și instrument sacralizat. Urmele sacralizării acestei unelte le aflăm în obiceiurile și credințele populare. Ea apără de duhurile rele. (Evseev, 1998: 423)

În perioada lăuziei, se credea că nou-născutul era pândit și amenințat de tot felul de duhuri malefice, care se cereau a fi anihilate. Unele dintre ele mizau pe efectul apotropaic al culorii roșii. În satele investigate se puneau struț roșu la fereastră, ca „să nu să deoache copilul”. În această perioadă, o serie de interdicții erau legate de îmbrăcăminte copilului, unele asociind vechi forme de cult solar. Hainele și scutecele nou-născutului nu se întindeau la uscat decât după scăpătutul soarelui, „să nu s-apropie duhurile răle de ele, să le spurce”. (Rogoz) Apa în care se spălau hainele și copilul nu se arunca decât la răsăritul sau scăpătutul soarelui și nu era permis să o calce nimenea. (Cupșeni) Alte interdicții cu funcție de protecție a nou-născutului erau legate de leagăn și legănat. Nu era permis ca leagănul să fie legănat în gol, spre a nu interveni moartea copilului. De asemenea el nu putea fi lăsat singur. Dacă mama era nevoită să părăsească leagănul, trebuia să pună lângă el o mătură, un clește sau o carte de rugăciuni. (Cupșeni) Mătura e un străvechi simbol încărcat cu valențe magice. Ei i se atribuie forțe sacrale, fecundante și apotropaice. (Evseev, 1998: 267) Cleștele reprezintă un principiu al captivității. În scopul apărării nou-născutului de duhurile malefice, în satele lăpușene se oficiau o serie de practici magice. La ușa casei se puneau un blid spart. Cu usturoi se făcea cruce la „șeșu” (arcalele) ușii și la paturile din casă. (Lăpușul Românesc) Un grăunț de „arjint viu” (mercur) se lega la mâna copilului. (Lăpușul Românesc)

În trecerea lui prin vreme, omul din popor a născocit diverse practici ritualico-magice, destinate unor maladii ale nou-născutului. Plânsul pronunțat, denumit în grai „plânsu rău”, era remediat prin descântece oficiate de către moașă, deasupra leagănului. Variantele încreștinate iau forma unor rugăciuni, în care un personaj divin – Sfânta Marie – este invocat în scopul săvârșirii vindecării. Formulele orale sunt axate pe poruncă directă. „Doamne, Maică, Sfântă Marie, / Plâns rău departă-te, / De deasupra pruncului meu. / Doamne, Maică, Sfântă Mărie, / Mă rog ție, / Departă, Doamne, plânsu, boala, neajunsurile, / De către pruncu meu. / Trimite-i, Doamne, liniștea!” (Cupșeni) Anumite practici magice de combaterea plânsului mizau pe efectul ritului nudității magice, dar și pe efectul unor piese de instrumentar magic. „Mama se ducea dezbrăcată seara, la șapte case, și fura obiele, linguri și paie din pat, despre care, se crede,

Și cu apă rece-n vasă.
Batâr cât m-a agodi.
Cina-n masă s-a răci,
Apa-n vasă s-a-ncălzi
Eu acasă n-oi sosi.

*De la Maria Roșca, 35 ani,
Bârsana, 1968*

Strigături

10.

Cātu-i Mara și Iza
Nu-i sat ca și Bârsana,
Nici fată ca și mândra.

*De la Ion Nan, 20 ani,
Bârsana, 1968*

11.

Mândruța din Bârsana
Când își spală cămeșa
Tulbură tătă Iza,
Când își spală poalele
Tulbură izvoarele.

*De la Alexandru Bologa, 22
ani, Bârsana, 1968*

12.

Lelița din Valea Morii
Rade barbă ca feciorii;
Eu merem sara la ié,
Ié-ș rade mustățale.

*De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*

- 13.** Mândra mé, de harnică,
În poale să-mpt'edică
Mărgând la beserică.
- De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*
- că pot aduce pruncului somnu.” (Cupșeni) Sacralitatea patului în cultura tradițională românească este reflectată într-o serie de tabu-uri, printre care figurează tradiția de a te culca în pat, încălțat sau îmbrăcat. Patul este considerat o stihie a regenerării, pus sub oblăduirea unei divinități sau a geniilor casei. (Evseev, 1998: 348-349) Lingura are și ea un caracter ritual. Ea servește ca apotropeu. (Evseev, 1998: 228) Când copilul vomita după alăptat se credea că i s-a răsturnat rânza (stomacul) în scopul remedierii, copilul se ținea cu fața în jos, rostindu-se formula orală: „Rânza cocoșului să fie a copilului, rânza copilului să fie a cocoșului.” (Cupșeni)
- 14.** Harnică-i nevasta mé
Că-nt-o lună
Face-o gubă
Șî-nt-on an face-on suman.
- De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*
- Dacă nou-născutul făcea ulcior, i se oficia un descântec care miza pe magia unor puncte ale spațiului domestic și pe analogie. Când se descânta, moașa ieșea, iar mama rămânea în cameră lângă copil. Ambele se așezau lângă fereastră și descântau dialogând.
- Moașa: -Ham, ham! Ca din casă.
Mama: -Ce baț ca și-on câne?
Moașa: -După ulcioru di la tine. Se repeta de trei ori, după care moașa lua cu degetul rouă, de pe geam, și ungea cu ea ulciorul, practică pe care o repeta trei zile la rând. Lătratul copilului, cum i se spune în grai local acestei practici, imită lătratul câinelui, unul din animalele cele mai importante din bestiarul simbolic al omenirii. El este păzitor al omului, animal chthonian și infernal. (Evseev, 1998: 76) Fereastră este „ochiul” casei, care mediază opozițiile: înăuntru-în afară, deschis-închis, pericol-siguranță. Este locul intrărilor și ieșirilor duhurilor rele. (Evseev, 1998: 236) Roua este asociată ploii și i se atribuie proprietăți vindecătoare și regeneratoare. (Evseev, 1998: 402) Buba putea fi prevenită prin interdicția mamei de a nu dormi cu spatele către copil. Cum boala intervenea adesea, leacul eficient pentru combaterea ei era descântecul. Practica descântatului, la variantele de bubă, miza pe mierea de stup ca principiu al vieții și imortalității, precum și pe inelul de argint, metal care simbolizează etalonul purității. Cele mai multe variante sunt axate pe poruncă directă: „Bubă roșie, / Nu coace, nu sparje, / Nu urzâca, / Nu beșica.” (Stoiceni) Variantele mizează și pe formule de amenințare: „Cu ștergura te-oi șterge, / Cu mătura te-oi mătura, / În drumu țării te-oi țapa.” (Libotin)
- 15.** Săracu' bărbatu' mneu,
Tăț oamini dzâc că-i rău,
Numa' eu îl văd că-i bun
Face fânu' la Crăciun;
Lângă brazde face foc
Să-și încălzască apa-n toc.
- De la Ileana Bercea, 30 ani,
Bârsana, 1968*
- Tratarea unor maladii, precum „zgaiba”(bubă mică care prinde coajă), ne introduce în vechi procedee de medicină populară. Se făcea o turtă coaptă pe lespede, dintr-un ou, piper, poprică și ceară de albine. Turta se aplica pe bubă. Pentru lecuirea acestor maladii se prepara ceai de dubravnic și „buruiană de bubă” (Lăpușul Românesc).
- 16.** Mândra mé s-o lăudat
Că are pat imperinat.
Eu m-am dus și l-am cătat
Ș-am găsât pădut' i cu
coarne
Șî atelniță de feri,
Doamne.
- De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*
- Dacă se considera că nou-născutul era afectat de duhuri rele sau avea „boala rea” (epilepsie), copilului i se schimba

numele, numindu-se Ion, dacă era băiat, sau Ioana, dacă era fată. Se credea că printr-o atare schimbare a numelui, spiritul rău părăsește copilul. (Lăpușul Românesc)

Unele interdicții, la care era supusă mama, se leagă și de alăptat, laptele de mamă fiind esențial în procesul de creștere optimă a copilului. Capătă o importanță deosebită primul alăptat. Mamei nu-i era permis să alăpteze copilul din sânul stâng, crezându-se că, în caz contrar, el ar putea deveni stângaci. Persoanelor, care intrau în camera copilului, nu li se îngăduia de către mamă să iasă din casă, fără a-i lăsa copilului o scamă la leagăn, act ritual însoțit de formula orală „vă las țâța și somnu”. Anumite practici au ca finalitate grija moașei și a mamei pentru influențarea frumuseții copilului. Pentru a-i schimba culoarea ochilor, mama îi mulgea țâța în ochii nou-născutului. (Lăpușul Românesc)

Rituri cu un substrat mitico-magic pronunțat se oficiau în satele din Lăpuș, ca și în alte regiuni ale țării, în situația când, anterior nașterii, survineau în familie mai multe decese. Cel care se năștea în atari familii era vândut pe fereastră unei femei care avea noroc la copii. Când nou-născutul se da pe fereastră acelei femei, se rosteau formule orale, asemănătoare descântecelor, unele încreștinate: „- Doamne, Maică, Sfântă Fecioară, vând pruncu la Mărie, ca să fie al ei și să trăiască.” (Costeni) Cea care îl primea lua doi, tri lei, plată simbolică, de la mamă, după care îi înapoia copilul pe ușă.

Această practică ritualico-magică circulă frecvent în Moldova. Vânzarea simbolică presupune, în sensurile ei profunde, o schimbare a ființei. Trecerea ei dintr-o stare în alta, fiind plătită și evaluată simbolic, e ca și cum ar deveni o nouă ființă, ca și cum ar fi o nouă ipostază care trebuie adoptată simbolic unei noi deveniri.

Prin acest rit, practic, se prefigurează o întoarcere la origine, *ab initio*, printr-o moarte ritualică și a doua naștere. Copilul se dă pe fereastră, care reprezintă pragul dintre cele două existențe, cea „neagră” din care vine copilul și cea „albă” – lumea locuită de cei ce viețuiesc. (Berdan, 1998: 105-106)

În acord cu categoriile de „primul” și „de început”, în satele din Lăpuș, era tratat cu atenție primul mers al copilului, care se urmărea ca factor generator de semne de divinație, importante pentru destinul vieții lui viitoare. Se credea că, atunci când prinde a merge, dacă este băiat și atinge obiecte casnice: ciocan, clește, secure etc., va fi harnic, dacă este fată, iar la primii pași atinge flori, „a hi frumoasă și iubită ca florile”. (Lăpușul Românesc)

Schimbarea dinților era tratată și ea cu mare atenție în

17.

Păru' mneu nu trebi tuns,
Numa' teptănat și uns
Cu unt rânced și unsoare,
La pădut'i bună mâncare.

*De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*

18.

Geoacă lelea și desculță
Dacă n-are opincuță;
Opincuțale-s pă bani,
Cizmele la bocotani.

*De la Alexandru Bologa, 22
ani, Bârsana, 1968*

19.

Mândră nu te locomni
La curaua cu bumd'ii
C-acia ți-or si boii.

*De la Alexandru Bologa, 22
ani, Bârsana, 1968*

20.

Duce-m-aș păcurăraș
D'i-ar si mândra vătăvaș.
Da eu vara mărg în
munt'e,
N-are cin'e să sărut'e.

*De la Ion Bercea, 33 ani,
Bârsana, 1968*

21.

Măi și măi...
Că n'ime-n lume nu
să-nșală
Ca femeia pângă oală
Că ie mestică-n rântaș
Și horé cât'ilinaș
Țură măi,...
Mutu méré, mutu zin'e
Și mânâncă ce rămân'e.

*De la Vasile Gogea, 20 ani,
Bârsana, 1968*

satele lăpușene, fiind însoțită de practici magice, menite a-i influența calitatea dinților permanenți. „Dinți de lapte ai copilului i să scoteu cu o sfoară, apoi i să puneu într-o picioică (cartof), să aruncau păste casă și să zâce: Ler, ler, / Îț dau dinte de fer / Și tu ne dă dinte de oțâl.” (Lăpușul Românesc)

După șase săptămâni, se mergea cu nou-născutul la biserică, unde i se oficia molitva mamei. Potrivit prescripțiilor religioase tradiționale, în satele lăpușene, dacă nou-născutul este băiat, mama se roagă în locul bărbaților, iar dacă este fată în locul femeilor. Preotul, dacă este băiat, îl duce în altar, iar dacă este fată numai în fața lui. După molitvă mama este curată sufletește și trupește și viața ei intră pe un făgaș normal.

Botezul

22.

Măi și măi...
Pântru mândra d'in
Bârsana
Ș-asară m-o bătut mama,
M-o legat și m-o bătut
D'i ce-am șazut cu ie mult.
Țură hop...

*De la Vasile Gogea, 20 ani,
Bârsana, 1968*

Botezul este momentul de consfințire colectivă a integrării nou-născutului, marcat de darurile oferite de participanți, într-o atmosferă de petrecere și veselie. Sensul integrator este marcat de riturile oficiate, prin care se urmărea influențarea destinului viitor și închegarea unei atmosfere optime la început de viață. În satele din Lăpuș, botezul nu are o dată fixă, iar perioada în care se oficiază are o durată de patru până la șase săptămâni.

La botez, în afara moașei, nașei îi revine rolul de actant principal. Este îndătinat, în Lăpuș, ca nașii de cununie ai părinților să le boteze copiii, devenind părinții lor spirituali.

Datul numelui copilului era de mare importanță în satele lăpușene. Era îndătinat ca nou-născuții să poarte numele bunicilor sau străbunicilor, deci al moșilor și strămoșilor, despre care se credea că sunt spirite benefice ale vetrei și nimic nu se poate petrece fără ajutorul și intervenția lor. În multe cazuri, copiii purtau numele sfinților sărbătorilor în care se nășteau sau legați de sărbătorile apropiate, copilul fiind pus, astfel, sub protecția aceluia sfânt al cărui nume îl poartă. În unele localități, copiii purtau numele unor gospodari model din sat. „Să samine copilul cu ii.” (Cupșeni)

În Țara Lăpușului, botezul este o secvență a obiceiurilor de naștere, cu o încărcătură pronunțată de rituri cu semnificații magice și apotropaice. Complexitatea secvenței este potențată și de repetarea unor rituri din alte secvențe ale obiceiului, cum ar fi cele oficiate după așezarea copilului pe masă la primul înfășat.

Ca orice obicei complex, botezul implică ample pregătiri prealabile, necesitate de prepararea bucatelor și băuturii pentru petrecere, chemarea invitaților. Pregătirile aparte cad în sarcina

23.

Măi și măi...
Dzâs-am dzău
dumnezăiesc
Că cu mândra nu grăiesc,
Da' dracu-i mare și
mă-nșală
Și grăiesc cu mândra iară...

*De la Ion Nan, 20 ani, Bâr-
sana, 1968*

nașei care aduce o lumânare făcută din ceară de albină, doi metri de pânză albă pentru „crușmă”, care trebuie să fie nouă „că îi cămașa în care s-a duce pă lumea ceielaltă, în fața lui Dumnezeu.” Dacă pânza nu era nouă, se credea că, dacă copilul moare, va umbla dezbrăcat pe lumea cealaltă.” (Cupșeni) Invitațiile participanților cad în sarcina tatălui copilului sau a unei rude apropiate. Sunt invitați cu prioritate moșii și nașii, rudele apropiate, vecinii și prietenii familiei.

Ceremonialul botezului religios se face la biserică, acasă la copil, mai rar la casa preotului. Plecarea la botez urma prescripții îndătinată, unele cu caracter religios. Atât moașa cât și nașa nu aveau voie să mănânce până nu se întorceau cu copilul de la biserică. Înainte de plecare la botez, copilul era înfășat într-o cămașă de-a tatălui, dacă era băiat, sau într-un spăcel de-al mamei, dacă era fată. În unele sate era înfășat în cărpele rupte din izmenele tatălui, dacă era băiat, sau din poalele mamei, dacă era fată. (Suciu de Jos) Copilul este dus la biserică de moașă iar nașa duce coșarca cu prăjituri, pancove și țuică, care se consumau după ritualul religios al botezului. (Libotin) În timpul botezului, moașa ține copilul, nașa zice „cheredeul” și îl împreună cu Cristos, apoi preotul îl unge cu mir în palmă, pe frunte, pe piept, picioare, îi taie șuvițe din păr și i le dă mamei pentru a le păstra. Moașa ține copilul deasupra unui vas iar preotul îi toarnă apă rece pe cap. (Cupșeni) La Lăpușul Românesc, botezul se face prin imersia totală a copilului. În situația în care botează mai multe nașe, copilul se dă de la una la alta ca să fie ținut de toate.

Sosirea de la botez este o secvență bogată în practici ritualico-magice cu funcții pregnante de integrare. Copilul este pus pe masă, locul cel mai de preț și de cinste. Se rostesc formule de urare importante pentru viitorul copilului: „Ceasuri bune și noroc să avem pentru lucru ce-am făcut.” (Libotin) Unele formule îmbracă un caracter religios: „Am dus on păgân, / L-am adus creștin.” (Libotin) Pe masă i se pun diferite obiecte, enumerate de noi mai înainte, pentru a se influența destinul copilului, cu deosebirea că acum i se pun și bani pentru a deveni bogat.

Petrecerea care reprezintă partea nereligioasă a secvenței, în satele cercetate, poartă denumirea de „ospăț de botez”, la care participă toți invitații. Anumite acte ceremoniale din cadrul petrecerii sunt similare cu ceremonialul nunții. Este tipic, pe această linie, răspunsul darurilor. Înainte darurile erau oferite de nași, care dăruiau un rând de haine. Moașa aducea plăcintă, colaci și băutură. La Rogoz, oferă daruri mai mulți participanți, începând cu nașii și moșii. Oferirea darurilor era însoțită de rostirea de formule de urare, adresate copilului, nașilor, moșilor și părinților copilului.

24.

Ai, țură...

Că m-am însurat și eu bat,
M-am trezât cu hâda-n pat;
Zină drace ié-o-n cărcă
Că la noapt'e mă mânâncă
Țura...

*De la Vasile Gogea, 20 ani,
Bârsana, 1968*

25.

Ai, când aud on cet'eraș
Las oile pă imaș
Și caprele-n Săcătură
Și la lele după gură.

*De la Alexandru Bologa, 22
ani, Bârsana, 1968*

26.

Ei, hai și iară hai,
Ei, țap boabe d'e arjânt
P-aiesta mn'ire cinstit;
Eu țap boabe-ngăurit'e
P-asta mn'ireasă cinstită.
Ei, hai și iară hai,...
Eu țap grâu, nu țap ovăs,
Mn'ireasa-i d'in n'eam
ales,
Mn'irele-i cu păru creț;
Eu țap grâu, nu țap săcară
Mn'ireasa mn'i-i
domn'îșoară,
Mn'irele-i floare d'e vară.
Ei, hai și iară hai,...
Eu țap grâu, nu țap
n'eghină
Mn'irele-i violă plină,
Mn'iresuca-i ca ș-o dzână;

Ca și dzâna mărilor,
 Dragostea feciorilor.
 Tăţ feciorii-s supăraţ
 Când o văd cu el de braţ.
 Mândră-i a noastră
 mn'ireasă,
 Tomna-i ca o-mpărat'easă.
 Mn'irele-i frumos și –nalt
 Ca on fecior d'e-mpărat.
 Ei hai, guriță, hai...
 Și stegariului năroc
 Că nu țin'e st'eagu-n loc;
 Și drușt'elor năroc bun,
 Că nici ele nu-s d'in drum;
 Nănașilor bucurie,
 Tăt nănași mereu să sie.
 Hai, hai, hai și iară hai,...
 Năroc și la muzicanț
 Că m'i-a dzâce d'e jucat.

*De la Ileana Bercea, 98 ani,
 Bârsana, 1968*

27.

Ei hai și iară hai
 Fă cet'eraș cum îi știi
 Zî-m d'i glasul găin'ii.
 Frunzuliță foi d'e fag
 Suiutu-m-am sus pă prag.
 Ca să văd tăţ nuntași
 Cum duc daru la nănaș.
 Ei hai și iară hai...
 Și d'i-aicea m-am porn'it
 La nănașu cel mai mare.
 Ei, faceț loc că și eu viu
 Cu batista pusă-n brâu,
 Tăt p-aici pântre nuntaș
 Cu găina la nănaș.
 Ei hai și iară hai,
 Bună sara, nănaș mare,
 Io-s o fată lucrătoare,
 Ș-am zân'it la dumata
 Și ț-am adus găina.
 Ei hai și iară hai,...

Un act ceremonial, cu semnificații ritualice distincte, tratat în satele lăpușene cu mare importanță, este spălătul ritual al moașei. Nepoata ia agheazmă, cu care spală ritual mâinile moașei, rostind formule orale de genul: „Iartă-mă, moșică, de păcatele mele!”, la care ea răspunde: „Io te iert și Dumnezeu Sfântu să te ierte.” Moașa era ștearsă pe mâini cu o ștergură nouă, rupturită (brodată), pe care o primea în dar. Pe deasupra i se mai oferea o pereche de zadii și un batic. Spălătul ritual pe mâini al moașei a îndeplinit o funcție de purificare, constituind și o răsplată a moașei, ca actant principal al nașterii.

Obiceiurile de naștere din Țara Lăpușului se evidențiază prin complexitate, bogăție și varietate, care ne sunt exprimate de mulțimea actelor ritual-ceremoniale care cuprind elemente de certă vechime, în acord cu conservatorismul și arhaicitatea zonei.

**LOCALITĂȚILE CERCETATE ȘI PERFORMERII
 ANCHETAȚI**

Costeni: Lucian Maria, 70, 1979.

Cupșeni: Cupșa Ana, 52, Filip Afimia, 59, Filip Dochia, 77, Filip Ioana, 60, Filip Maria, 72, Filip Viorica, 53, Pinteia Afimia, 56, 1979.

Lăpușul Românesc: Dumitru Dochia, 78, Pașca Eudochia, 64, Pițiș Dochia, 78, 1978.

Libotin: Filip Varvara, 77, 1979.

Răzoare: Țâțoc Maria, 64, Vlașin Lodovica, 56, 1979.

Rogoz: Vlașin Parasca, 71, 1979.

Suciu de Jos: Filip Ioana, 64, 1979.

Ungureni: Buda Ioana, 56, 1979.

BIBLIOGRAFIE

- BANU, Gheorghe:** 1944 *Tratat de medicină socială*, București, Casa Școalelor.
- EVSEEV, Ivan:** 1998 *Dicționar de magie, mitologie și demonologie românească*, Timișoara, Editura Amarcord.
- GRAUR, Tiberiu:** 1978 *Schimbări structurale și funcționale în sistemul obiceiurilor de familie*, în Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, Cluj Napoca.
- LORINȚ, Florica:** 1968 *Obiceiuri de naștere în Oltenia de Nord*, în Revista de etnografie și folclor, Tom XII, nr. 6.
- OLTEANU, Antoaneta:** 1999 *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, București, Editura Paideia.
- PAȘCA, Valer:** 1979 *Moașa de coșargă în Boiu Mare*, în Tradiții maramureșene, vol. II, Baia Mare.
- POP, Mihai, RUXĂNDIOIU, Pavel:** 1978 *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- VAN GENNEP, Arnold:** 1976 *Les rites de passage*, Paris.
- VULCĂNESCU, Romulus:** 1972 *Coloana cerului*, București, Editura Academiei R. S. R.

Găina mândru-i gătată
 Și n-oi da-o fără plată.
 Găina mândru-i tomn'ită
 Și n-oi da-o n'eplăt'ită.
 Hai, hai, nănașu mn'i-i
 tare-avut,
 Da-mi ia pă găină mult.
 Nănaș cu avere multă,
 Dă-mi pă găină o sută.
 Că numa struțu d'i pă ie
 Douădzăci d'e lei plăt'e,
 D-ăpi ié cum îi gătată
 Ar plăt'i o sută odată,
 D-ăpi ié cum îi tomn'ită
 Nici cu suta nu-i plăt'ită.

Nașul

28.

Ai, găina ți cât o cioară,
 Tu cei ban'i să-ț cumperi
 moară
 -Ei hai, guriță, hai...
 Gătată-i bugăt d'e bin'e,
 Poat'e-o vid'e orișicin'e,
 Numa vrei să mă huleșt'i
 Că n-ai ban'i să mn'i-o
 plăt'est'i.
 Dacă n-ai on grițărăș,
 D'i ce t'e duc d'e nănaș?!

Nașul

29.

Hai, hai, și iară hai,
 Găina ți cât o sarcă,
 Tu cei ban'i să-ț cumperi